

HANDREIKING BRUGGENBOUWEN

1. Doel en werkwijze

Het Overlegorgaan Joden, Christenen en Moslims (OJCM) heeft in een drietal plaatsen bijgedragen aan de oprichting van een team Bruggenbouwen. Deze teams bestaan uit mensen die ieder voor zich het vertrouwen genieten van hun eigen gemeenschap (religieus, etnisch etc.). Deze teams zijn in staat zelfstandig op te treden bij lokale spanningen of sociale uitdagingen.

De stichting Geloven in Samenleven (GIS) is opgericht om als rechtspersoon lokaal de uitvoering van ideeën van het OJCM te faciliteren. Deze handreiking is samengesteld door GIS op basis van de ervaringen die opgedaan zijn in Enschede, Leeuwarden en Gouda. De bedoeling is dat deze handreiking ook ingezet zal worden in andere plaatsen. Uiteraard is GIS bereid om hierbij behulpzaam te zijn.

De naam Bruggenbouwen is gekozen om tot uiting te brengen dat men de verschillen tussen mensen van verschillende religies en culturen wil verbinden en dat men voor elkaar wil opkomen. Niet het overbruggen van kloven staat centraal, maar het samen werken aan een voor iedereen geaccepteerde situatie, uitgaande van het Engelse spreekwoord: *we will build a bridge when we have to cross the river.*

Het is goed om vooraf aan te geven dat het model Bruggenbouwen een *bottom up* model is. Het veronderstelt de actieve medewerking van lokale religieuze, levensbeschouwelijke of etnische gemeenschappen. Zij nemen het initiatief, zij hebben de intentie om samen wat te doen aan de sociale stabiliteit of cohesie in hun stad, dorp of wijk. Zij weten ook dat de onderlinge samenwerking niet vanzelf zal gaan, lastige vragen kan oproepen en specifieke competenties veronderstelt. Een goed getraind team Bruggenbouwen kan in dit proces een cruciale rol spelen.

De (lokale, provinciale en landelijke) overheid kan dit model ondersteunen, bijvoorbeeld door de kosten van de training voor haar rekening te nemen. Ze is gebaat bij een goede relatie met de *civil society*, inclusief de religieuze en levensbeschouwelijke delen hiervan. De overheid mag ook een positieve bijdrage van hen verwachten. Deze overheid dient er wel voor te waken om dit soort initiatieven louter en alleen als instrument voor haar eigen beleid te gebruiken; de intenties van het team Bruggenbouwen mogen niet ondergesneeuwd raken. Een team Bruggenbouwen verliest makkelijk een zorgvuldig opgebouwd vertrouwen bij zijn achterban als zijn werk gebruikt wordt als inlichtingenbron voor bijvoorbeeld het veiligheidsbeleid. De ervaring heeft geleerd dat hier een reëel risico ligt.

De Handreiking veronderstelt op alle niveaus vormen van interreligieuze en interculturele samenwerking: landelijk, lokaal en binnen de teams. We onderscheiden de fase van kennismaking, de fase van praktische samenwerking en de fase van lastige vragen. Als die lastige kwesties aan de orde komen voordat er een relatie is opgebouwd, is de kans op verdere samenwerking snel verkeken. De kunst is om 'een oordeel' uit te kunnen stellen.

2. Lokale context

2.1. Lokale initiatiefnemer

De lokale initiatiefnemer is bij voorkeur een Raad of Platform voor Levensbeschouwing en/of Religie. Deze kent de sociale kaart van de plaats en is op de hoogte van de specifieke uitdagingen en spanningen. De indruk bestaat dat veel van deze raden en platforms bij gebrek aan een eigen agenda ter ziele zijn gegaan of een kwijnend bestaan leiden. Een raad of platform zou ook zelf omgevormd kunnen worden tot een team Bruggenbouwen.

Een alternatief is een informeel samenwerkingsverband waar aan diverse religieuze en levensbeschouwelijke stromingen deelnemen. Dit kan ontstaan zijn rond een eenmalige activiteit, zoals een herdenking of een bevrijdingsfeest.

Tenslotte zou een plaatselijke Raad van Kerken of een afzonderlijke kerk dan wel moskee of vereniging het initiatief kunnen nemen. In dat geval vergt het betrekken van andere partijen meer aandacht, zeker als de relatie vanaf 0 moet worden opgebouwd.

Het is aan de initiatiefnemer om – vanuit het globale beeld van uitdagingen en spanningen – te bekijken welke andere partijen hij bij het initiatief wil betrekken. Daarbij gaat het in dit verband primair om de plaatselijke religieuze en levensbeschouwelijke gemeenschappen. Het is ook zaak om de rollen van de diverse overheidsinstanties in beeld te krijgen. De lokale overheid heeft haar eigen agenda (sociaal, veiligheid) en haar eigen netwerken die kunnen raken aan het initiatief. Samenwerking is voor beide nuttig, ook met respect voor de verschillen in positie. Bovendien kan een beroep op de overheid gedaan worden om de professionele begeleiding te financieren.

Dit traject kan veel tijd kosten, zeker als er weinig of geen levende ervaringen met de onderlinge samenwerking is. De stap van eerste kennismaking naar de intentie om samen een team te gaan vormen is groot.

De lokale initiatiefnemer is verzekerd van de medewerking van diverse actoren aan de vorming van een team bruggenbouwers.

2.2. Uitdagingen en/of problemen

Spanningen zijn eigen aan een open samenleving. Conflicten die elders spelen werken makkelijk door in de lokale verhoudingen. Mensen kiezen soms voor solidariteit met een conflictpartij met wie ze historische of ideologische banden hebben. Juist als die conflicten elders zich afspelen langs religieuze, ideologische of etnische lijnen, krijgen die conflicten hun kopieën in een Nederlandse context. Al dan niet in samenhang met die internationale context ervaren mensen lokaal diverse vormen van discriminatie en uitingen van haat. Ook daarbij spelen religie en levensbeschouwing een rol, zowel destructief als constructief.

Een andere uitdaging bestaat uit het generaliseren van incidenten. Turkse en Marokkaanse Nederlanders ervaren dat zij impliciet of expliciet aangesproken worden op de fouten van enkelingen binnen hun gemeenschappen of op het beleid van Turkije respectievelijk Marokko. Ze worden op voorhand negatief bejegend in verband met zaken waar ze als individu of gemeenschap part noch deel aan hebben.

Religieuze gemeenschappen verlenen op meerdere wijzen hulp aan mensen die in moeilijke omstandigheden verkeren: armoede, eenzaamheid, statusverlies, ziekte en beperkingen. Ze richten

zich daarbij zelden exclusief op de eigen geloofsgenoten. Samenwerking kan een meerwaarde hebben, maar komt niet makkelijk tot stand. Iets dergelijks geldt ook rond ecologische kwesties, van 'groen in de wijk' tot transitie naar een duurzame samenleving. Religieuze en levensbeschouwelijke gemeenschappen nemen deel aan de lokale samenleving.

Zowel de spanningen in de lokale samenleving als de wens om gezamenlijk bij te dragen aan sociale en ecologische uitdagingen kunnen de aanleiding zijn om de mogelijkheden tot samenwerking tussen religieuze en levensbeschouwelijke gemeenschappen te verkennen.

In geval van oplopende conflicten gaat het niet er om de aanjagers van die conflicten om de tafel te krijgen. Dat is niet alleen een kansloze missie, al die aandacht bevestigt hen alleen maar in hun posities. Het gaat eerder om wat Bart Brandsma 'the silent' – het stille midden - noemt. Juist dat midden is het doelwit van de aanjagers, die dat midden onder druk zetten om kleur te bekennen. De aanjagers kennen geen nuances of redelijkheid, het is voor of tegen. De juiste inzet is om dat redelijke midden te versterken, weerbaar te maken tegenover de aanjagers die slechts twee smaken kennen. Daarbij menen we dat de onderlinge samenwerking – over de grenzen van de eigen religieuze of levensbeschouwelijke gemeenschap – van dienst kan zijn.

De lokale initiatiefnemer heeft een globaal beeld van de uitdagingen en spanningen waarmee het te vormen team Bruggenbouwers aan de slag kan gaan.

2.3. Team in wording

De team in wording bestaat uit twee coördinatoren (vanuit de lokale initiatiefnemer) en een aantal sleutelfiguren uit de deelnemende gemeenschappen. De coördinatoren dienen gemotiveerd, volhardend en procesgericht te zijn. Dit laatste betekent ook dat ze ruimte kunnen geven aan de dynamiek van het te vormen team.

De leden van het te vormen team zijn geworteld in de eigen groep. Dat betekent niet dat ze op dat moment een leidende positie innemen, wel dat ze het vertrouwen genieten van hun groep en dat ze makkelijk toegang hebben tot hun gemeenschap. Tegelijkertijd hebben ze het vermogen en de intentie om voor het geheel te denken, dus over de grenzen en belangen van de eigen groep.

Het te vormen team zal zonder last of ruggenspraak optreden. De leden zoeken naar het goede voor de lokale samenleving. Maar ze zullen ook het lef moeten hebben om de conclusies van het team in te brengen in hun eigen groep. Het gaat dus ook om de ontwikkeling van moreel leiderschap.

Het team in wording beschikt over maatschappelijke ambities en is bereid de benodigde competenties te verwerven.

2.4. Plan de campagne

De actuele situatie vormt de directe aanleiding om 'iets' te ondernemen. De initiatiefnemer heeft deze aanleiding benoemd. Hij heeft tevens de conclusie getrokken dat hier (ook) een taak ligt voor religieuze en/of levensbeschouwelijke organisaties. Hij heeft ook een aantal van deze organisaties bereid gevonden om aan de slag te gaan door te werken aan de oprichting en training van een team Bruggenbouwen.

Een belangrijk keuze betreft het al dan niet inschakelen van externe begeleiding, in de vorm van een of meerdere coaches, procesbegeleiders of trainers. Deze begeleiding kan al eerder in beeld zijn

gekomen. Maar in deze fase zullen hier afspraken over gemaakt moeten worden, ook qua financiering.

De ervaring heeft geleerd dat een plaatselijke of regionale overheid ontvankelijk is voor een goed beargumenteerd en gedragen voorstel om de oprichting van een team Bruggenbouwen te financieren.

De eigenlijke training dient afgestemd te worden op de lokale context, de samenstelling van het beoogde team Bruggenbouwen, en de wensen en mogelijkheden van de lokale initiatiefnemer. Daarbij komen ook de vragen naar de trainers, de planning, de randvoorwaarden en de kosten ter tafel.

De stichting Geloven in Samenleven (GIS) beschikt over een beproefde training die bestaat uit enkele flexibele modules. Deze is goed aan te passen aan de lokale situatie. Daarnaast kan GIS een ondersteunende rol spelen bij de voorbereidende fasen: contacten met andere partijen, samenstelling van het team in wording en ondersteuning bij het schrijven van een projectplan/subsidieaanvraag). Ook is GIS in staat de eenmaal gevormde teams te begeleiden en/of bij te scholen.

De initiatiefnemer heeft een concreet plan inclusief de eventuele projectfinanciering. Er liggen afspraken met de trainers. Het kan beginnen.

3. Fasering

3.1. Voorbereiding

De voorbereidingen hebben geleid tot een voorlopige vraagstelling, uitgesproken intenties van relevante religieuze en levensbeschouwelijke organisaties, een team Bruggenbouwen in wording, een concreet plan (zie hoofdstuk 2) en de beschikbaarheid van enkele trainers of begeleiders.

De stichting Geloven in Samenleven kan de lokale initiatiefnemer in deze fase ondersteunen. Op basis van een eerste gesprek, biedt GIS een offerte aan.

3.2. Training

Het **doel** van de training is de vorming van een team Bruggenbouwers bestaande uit vrijwilligers uit religieuze organisaties en leden van levensbeschouwelijke (of etnische) gemeenschappen dat in staat is om zelfstandig verder te gaan en te fungeren als intermediair tussen die gemeenschappen, de lokale overheid, maatschappelijke organisaties en de media.

De training bestaat uit minimaal 4 dagdelen (elk van 2 uur). Ze bevat naast de onderlinge kennismaking de volgende modules:

A. Context

De onderlinge kennismaking geeft al enig inzicht in de achtergronden en de sociale netwerken van de leden van het team. De volgende stap is om samen te kijken naar de lokale context. Wat zijn de uitdagingen en de zorgen? Wie zijn de belangrijkste spelers? Wat zijn de netwerken van de teamleden zelf? Waar ligt de toegevoegde waarde van het team?

B. Conflictmanagement 'Dialogue for Peaceful Change'

Spanning & conflict zijn onlosmakelijk verbonden met verandering en ook met samenwerking. De kunst is om een goede manier te vinden om daarmee om te gaan. Deze module biedt een eerste

handreiking om de fases in een conflict te herkennen, oog te krijgen voor verschillende conflictstijlen en te leren om te gaan met conflicten, spanningen en polarisatie.

C. Interculturele communicatie

Communicatie is altijd belangrijk bij samenwerking, zowel binnen een team als in een lokale samenleving. Communicatie vergt extra aandacht als er sprake is van culturele verschillen. Dezelfde woorden en gebaren kunnen in verschillende culturen verschillende betekenissen krijgen. Deze module biedt praktische inzichten in de eigen cultuurgebonden waarden en in de verschillen tussen verschillende culturen.

De stichting Geloven in Samenleven kan de training laten verzorgen door een eigen pool van ervaren trainers. Afhankelijk van de wensen bedragen de kosten van een training bij benadering € 6.000 tot € 11.000.

3.3. Team Bruggenbouwen

De training eindigt met de oprichting van het lokale team Bruggenbouwen.

- A. Het team beschikt over een eigen agenda en de eerste aanzet tot een werkplan..
- B. Het team onderhoudt via zijn leden goede relaties met de achterliggende organisaties en gemeenschappen met een levensbeschouwelijke of religieuze identiteit.
 - a. De teamleden treden zonder last of ruggenspraak op.
 - b. De teamleden kunnen zo nodig hun eigen gemeenschappen betrekken bij de agenda van het team (leiderschap)
- C. De leden van het team beschikken over specifieke kennis en ervaring
 - a. Schakelen tussen de drie fasen van dialoog (kennismaken, samenwerken en samen bezinnen op lastige kwesties);
 - b. Omgaan met conflicten, spanningen en polarisatie, zowel binnen het team en de eigen gemeenschap als de lokale samenleving;
 - c. Interculturele communicatie.

De stichting Geloven in Samenleven bouwt aan een lerend netwerk van lokale teams Bruggenbouwen. Ook verzorgt GIS desgewenst begeleiding en aanvullende trainingen.

3.4. Evaluatie

Na afloop van de training vindt een eerste evaluatie plaats.

- Deelnemers aan de training en het gevormde team (training sec);
- Lokale initiatiefnemers (coördinatoren) en de eventuele trainers (hele proces);
- Eventuele externe partijen, zoals Geloven in Samenleven en financiers.

Het verdient aanbeveling dat het gevormde team zijn werk periodiek evalueert.

4. Advies en ondersteuning

De stichting Geloven in Samenleven werkt voor en met lokale *faith based communities*. GIS heeft via haar netwerken toegang tot deze gemeenschappen. Hier ligt ook het *Unique Selling Point* (USP) van GIS.

GIS wil en kan deze gemeenschappen adviseren en ondersteunen als het gaat om onderlinge samenwerking rond maatschappelijke vragen.

Tegelijkertijd is GIS afhankelijk van financiële bijdragen van fondsen en overheden om deze rol te kunnen vervullen.

Literatuur

- Bart BRANDSMA, Polarisatie. Inzicht in de dynamiek van wij-zij denken, BB in media 2016 (zie ook <https://insidepolarisation.nl/>)
- Colin CRAIG and Jaap van der SAR, Navigating Conflict and Change. DPC Handbook 2019 (zie ook <https://www.dialogueforpeacefulchange.org/>)
- Ron van WONDEREN, Van polarisatie naar verbinding in buurten, Kennisplatform Integratie en Samenleving, 2019 (zie <https://www.kis.nl/publicatie/van-polarisatie-naar-verbinding-buurten-handreiking>)

Websites

- <https://insidepolarisation.nl/>
- <https://www.dialogueforpeacefulchange.org/>
- <https://www.kis.nl/>
- <https://www.socialestabiliteit.nl/>

Colofon

Auteurs: Jan Post Hospers en David Renkema

© stichting GIS, november 2020

info@geloveninsamenleven.nl

www.geloveninsamenleven.nl

Deze handreiking is financieel mogelijk gemaakt door het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, de Protestantse Kerk in Nederland (Kerk en Wereld), Kleurrijk Fryslân en de gemeente Gouda.

Tevens hebben de coördinatoren van de teams in Enschede, Leeuwarden en Gouda en de trainers meegedacht over de opzet en de inhoud van deze handreiking.